

Козак Галя

*К.е.н., викладач кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Тернопільського національного економічного університету*

НАКОПИЧУВАЛЬНА ПЕНСІЙНА СИСТЕМА: ПЕРЕВАГИ ТА РИЗИКИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Наслідком сучасних соціально-економічних змін став підрив фінансової стійкості пенсійних систем, заснованих на принципі «солідарності поколінь», та їх здатності до виконання основних цілей – забезпечення достатніх, прийнятних з точки зору затрат, стабільних і надійних пенсійних виплат. У цих умовах баланс відповідальності за пенсійне забезпечення поступово зміщується в сторону приватної участі громадян і дедалі більшої популярності набувають накопичувальні системи пенсійного забезпечення – як обов'язкові, так і добровільні. Відносна незалежність накопичувальної системи від демографічних умов підвищує її надійність, а можливість збільшення пенсійних накопичень за рахунок їх інвестування забезпечує достатність та справедливість пенсійних виплат. Більше того, функціонування систем даного типу не лише не потребує додаткових затрат зі сторони держави, а й виступає каталізатором економічного зростання.

До найважливіших теоретичних аргументів на користь підвищення ролі накопичувальної складової пенсійної системи більшість вчених відносять наступні:

– накопичувальне фінансування пенсійних зобов'язань заздалегідь підвищить рівень заощаджень в економіці;

– накопичувальна пенсійна система додатково сприятиме розвитку і стабілізації ринків капіталу;

– інвестиційний попит, створений приватними пенсійними фондами, стимулюватиме зростання економіки, забезпечуючи необхідні капіталовкладення;

– фінансування додаткової пенсії дозволить краще справлятися з факторами, обумовленими старінням населення;

– інвестиції допоможуть знизити довгострокові витрати на пенсії [5, с. 2].

Законодавство, що передбачає концепцію побудови накопичувальної складової пенсійної системи в Україні, було прийнято ще у 2003 р., однак фактичне запровадження другого рівня в останні 12 років постійно відкладалося.

Востаннє механізм функціонування другого рівня пенсійної системи був визначений Законом України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» від 08.07.2011 № 3668-VI [2] Запропонований варіант передбачає, що протягом перших двох років роботи системи страхові внески надходять до Накопичувального пенсійного фонду. Функції адміністратора для всіх платників внесків виконуватиме Пенсійний фонд України, а управління активами здійснюватимуть приватні компанії, обрані за тендером. Починаючи з третього року, громадяни отримають можливість вибору НПФ, до якого надалі сплачуватимуть внески. Основною умовою запуску другого рівня визначено бездефіцитність бюджету Пенсійного фонду України.

Водночас урядовим законопроектом «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування та єдиних принципів нарахування пенсій» № 2767 [4] запровадження другого рівня передбачається вже з 1 січня 2017 р.

Кабінет Міністрів України до 1 січня 2016 р. повинен забезпечити створення інституційних компонентів функціонування накопичувальної системи пенсійного страхування, у тому числі:

- створення та реєстрація Накопичувального фонду;
- впровадження програмно-технічного комплексу для ведення персоналізованого обліку та створення системи автоматизованого звітування щодо стану накопичувальних пенсійних рахунків застрахованих осіб;
- створення програмно-технічного комплексу для системи збирання страхових внесків до Накопичувального фонду, сумісного з системою електронних переказів банків;
- призначення всіх членів Ради Накопичувального фонду;
- проведення конкурсів та укладення договорів з компаніями з управління активами, зберігачем та аудитором Накопичувального фонду;
- фінансування з державного бюджету втраченої частини страхових коштів у солідарній системі у зв'язку з перерахуванням частини страхових внесків до Накопичувального фонду.

Як свідчать дані табл. 1, за умови запуску другого рівня кількість учасників у перший рік функціонування системи сягне трохи більше 5 млн. осіб, а обсяг активів – майже 5 млрд. грн. До 2060 р.

накопичувальною системою буде охоплено більше 10 млн. осіб, а загальна сума активів становитиме 27 767 млрд. грн. Таким чином, другий рівень пенсійної системи спроможний створити потужне джерело інвестицій для реального сектору.

Таблиця 1

Прогноз основних показників другого рівня пенсійної системи [3, с. 18]

Рік	Кількість учасників, тис. осіб	Сума внесків, млн. грн.	Вартість активів, млн. грн.
2017	5 214	4 908	4 908
2018	5 719	8 999	20 136
2019	6 214	14 232	39 894
2020	6 722	20 585	68 178
2025	8 220	48 595	337 975
2030	9 954	81 059	901 430
2035	11 832	132 771	1 999 493
2040	12 867	198 828	3 987 750
2045	12 514	264 143	7 281 602
2050	11 733	337 499	12 275 309
2055	10 878	426 384	18 982 390
2060	10 304	550 402	27 767 825

При цьому, якщо соціальна складова накопичувальної системи розпочне впливати на рівень пенсійного забезпечення її учасників лише з першою пенсійною виплатою, то економічна справлятиме позитивний вплив на соціально-економічні процеси в країні, починаючи з надходження першого внеску до Накопичувального пенсійного фонду.

Не варто забувати про так званий перехідний період – період недонадходження внесків до першого рівня через введення накопичувального рівня пенсійної системи. Відповідно до вищезазначеного законопроекту будь-яке скорочення внесків до першого рівня має впродовж цього періоду компенсуватись за рахунок коштів державного бюджету. За прогнозними оцінками, якщо до участі у другому рівні будуть допущені лише особи віком до 35 років (без добровільної участі осіб), то максимальна сума компенсації з державного бюджету складатиме у 2037–2046 рр. на рівні 1,5% ВВП [1, с. 17].

Міжнародні експерти [1, с. 18] наголошують на трьох найважливіших напрямках, за якими Україна поки що не готова розпочинати впровадження другого рівня, а саме:

– макроекономічна стабільність: від’ємне зростання ВВП; високий рівень інфляції; дефіцит держбюджету;

– готовність фінансового сектору: кризовий стан банківської системи; нерозвинуті ринки капіталу; недостатній рівень розвитку недержавного пенсійного забезпечення;

– здатність до впровадження: корупція; прогалини в адмініструванні солідарної системи; вимоги до адміністрування та регулювання другого рівня.

Таким чином, виникає питання впливу існуючих економічних, адміністративних та регуляторних труднощів на ефективність функціонування другого рівня. Загалом, варто зазначити, що успіх пенсійної реформи залежить від результатів здійснення глибоких реформ у дотичних сферах, передусім таких, як ринок праці та сфера фінансів. Поліпшення стану цих сегментів економіки стане запорукою позитивних зрушень у пенсійному забезпеченні українців.

Література:

1. Ендрюс Е. Україна: звіт про актуарні розрахунки впливу змін у політиці пенсійного забезпечення / Емілі С. Ендрюс, Гері Хендрікс / Програма розвитку фінансового сектору (USAID/FINREP II), 2015. – 23 с.

2. Закон України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» від 08.07.2011 № 3668-VI [Електронний ресурс] // База даних «Законодавство України» Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.

3. Звіт «Рекомендації щодо подальшого реформування пенсійної системи в Україні з метою забезпечення її фінансової стабільності» / Програма розвитку фінансового сектору (USAID/FINREP-II), 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://finrep.kiev.ua/download/proposal_finrep2_on_pension_reform_dec2014_ua.pdf.

4. Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження накопичувальної системи загальнообов’язкового державного пенсійного страхування та єдиних принципів нарахування пенсій» від 30.04.2015 № 2767 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55000.

5. Daykin C. Privately managed old-age pension schemes: theory and reality / C. Daykin. – United Kingdom: Government Actuary. – 1999. – 30 p.